

Broedplatforms als steuntje in de rug voor de Scholekster

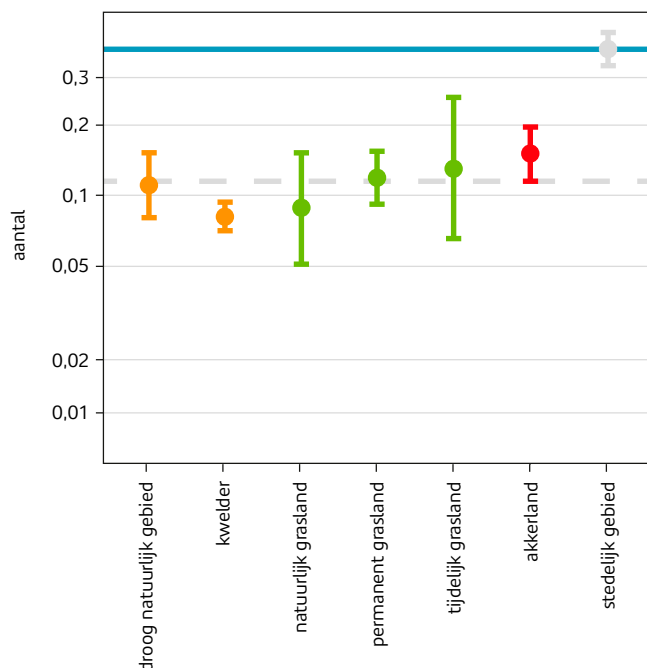
De Scholekster neemt als broedvogel in vrijwel alle biotopen waarin de soort voorkomt af. Niet zonder reden wordt hij soms geksterend de 'nationale pechvogel van Nederland' genoemd. In het boerenland verschijnen steeds vaker broedplatforms – plateaus met grind of schelpen die de soort tijdens de nestfase een handje lijken te helpen. Door een lager predatierisico komen nesten vaker uit en ook het aantal uitgekomen eieren per nest ligt hoger. Toch is er meer nodig voor een duurzaam herstel.

Het broedgebied van de Scholekster strekt zich uit van het Wad-
dengebied tot de Zeeuwse Delta, en van het boerenland tot in de
bebouwde kom. Het is daarmee een opvallend veelzijdige soort.
Toch is de Scholekster als broedvogel hard achteruitgegaan in
Nederland; sinds 1990 kromp de populatie met bijna 75 procent.
Niet voor niets kwam in 2008 landelijke aandacht voor de soort
tijdens het Jaar van de Scholekster. En in 2023 volgde zelfs een
tweede 'Jaar van' – een unicum. Maar niet in de positieve zin van het
woord, want het gaat nog steeds niet goed met de Scholekster. Hoe
kan het dat deze bonte vogel het in Nederland zo moeilijk heeft?

Te weinig jongen

In haar proefschrift uit 2022 laat onderzoeker Magali Frauendorf zien dat de achteruitgang van de Scholekster vooral samenhangt met te lage reproductiecijfers in de meeste broedbiotopen. Voor een stabiele populatie moet een scholeksterpaar gemiddeld 0,4 jongen per jaar grootbrengen, ofwel twee jongen per vijf jaar. Voor deze langlevende soort is dat voldoende om de populatie op peil te houden. Figuur 1 laat echter zien dat het reproductiecijfer in alle broedbiotopen, behalve stedelijk gebied, onder die grens ligt. Met andere woorden, er komen niet genoeg jongen groot om de broedpopulatie in stand te houden. Het onderzoeksproject Cumulative Human Impact on biRd Populations (CHIRP), waarbij onderzoek is gedaan naar de achteruitgang van de Scholekster en waar Frauendorf bij betrokken was, wijst op verschillende oorzaken. Zo zetten onder andere de intensivering van de landbouw, een verhoogde predatiedruk en de gevolgen van klimaatverandering, zoals overstromingen van broedgebieden, de Scholekster onder druk.

▲ *Figuur 1. Reproductiecijfer (aantal uitgevlogen jongen/paar/jaar) van de Scholekster per broedbiotoop in Nederland, met de blauwe lijn (0,4) als drempelwaarde voor een duurzame instandhouding van de populatie. Bron: Frauendorf 2022*

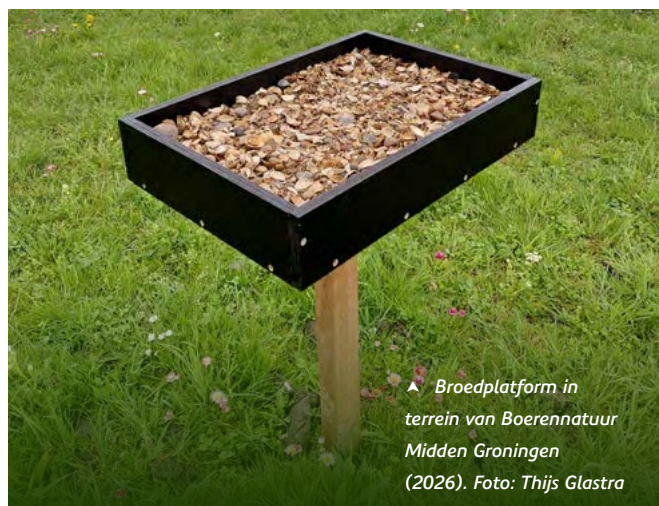
'Stadse' Scholekster wordt steeds belangrijker

Toch is er één broedbiotoop waarin de vooruitzichten voor de Scholekster gunstiger zijn: de bebouwde kom. Hier haalt de soort namelijk wel de drempelwaarde van 0,4 jongen per paar per jaar (figuur 1). Onderzoek tijdens beide 'Jaren van' bevestigt dat de stadsbewoners het relatief goed doen. In 2008 werd voor het eerst een inschatting gemaakt van de stedelijke populatie Scholeksters in Nederland: 3500 tot 4000 broedparen. Op een landelijke populatie van 87.000 tot 100.000 broedparen was dit goed voor 4 procent van de populatie. In 2023 werd de populatie binnen de bebouwing in absolute zin geschat op 6000 tot 8000 broedparen; relatief gezien was de populatie flink gestegen naar 20 procent van de landelijke populatie. Die groei komt niet alleen door de toename van het aantal stedelijke broedparen, maar ook door de sterke afname van de totale Nederlandse populatie naar 30.000 tot 37.000 broedparen.

De bebouwde kom speelt daarmee een steeds belangrijkere rol voor het voortbestaan van de Scholekster in Nederland. Het succes lijkt vooral te verklaren door een hoog nestsucces en een goede overleving van kuikens, waardoor meer jongen groot worden dan in andere biotopen. Veel stadse Scholeksters broeden op platte daken van gebouwen met grind of sedum. Die locaties zijn vrijwel onbereikbaar voor grondpredatoren, waardoor nesten beter beschermd zijn. Bovendien kunnen de jongen hun eerste levensfase daar relatief veilig doorbrengen omdat de oudervogels voedselvluchten uitvoeren. Broeden op hoogte blijkt voor de Scholekster dus zo'n slecht idee nog niet. En precies daar sluiten broedplatforms op aan.

'Minidak' in agrarisch gebied

Een broedplatform is eigenlijk een miniatuurversie van een plat dak: een met schelpengruis of grind bedekt plateau, dat in het boerenland geplaatst kan worden. Doordat het plateau zich op een tot anderhalve meter hoogte bevindt, is de potentiële nestplek vrijwel onbereikbaar voor grondpredatoren. Een bijkomend voordeel is dat de broedplatforms kunnen worden geplaatst op plekken waar ze voor boeren niet of nauwelijks in de weg staan, zoals in sloten, slootkanten, plas-dassen of perceelranden. Omdat de broedplatforms steeds vaker verschenen in het boerenland, werd de effectiviteit van deze relatief nieuwe beschermingsmaatregel tijdens het Jaar van de Scholekster in 2023 onderzocht. Daarbij stonden twee vragen centraal: leveren broedplatforms een hoger broedsucces op dan broeden op de grond, en welke kenmerken zorgen ervoor dat Scholeksters een platform daadwerkelijk kiezen? Om deze vragen te beantwoorden werd een landelijke oproep gedaan om broedplatforms te plaatsen. Daar werd flink gehoor aan gegeven! Naast de ongeveer honderd bestaande broedplatforms, werden verspreid over Nederland bijna vierhonderd broedplatforms gebouwd en geplaatst. De gegevens die in 2023 en 2024 verzameld zijn, geven inmiddels een eerste beeld van de effectiviteit van deze maatregel. Daarnaast bieden ze aanknopingspunten voor de inrichting van broedplatforms met een zo hoog mogelijke bezettingsgraad (zie kader).

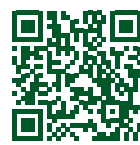
▲ *Broedplatform in terrein van Boerennatuur Midden Groningen (2026). Foto: Thijs Glastra*

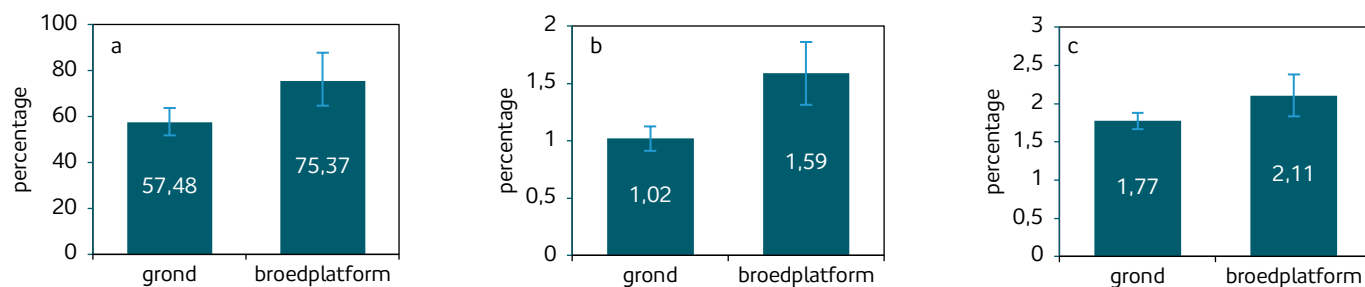
Hoe maak je je broedplatform tot een succes?

Op basis van de in 2023 verzamelde gegevens is een lijst met aanbevelingen opgesteld die de kans vergroot dat Scholeksters een broedplatform als broedplek kiezen.

Zo kun je het beste kiezen voor hout of kunststof als bouw materiaal, grind en/of schelpen als substraat kiezen in een laag van minstens drie centimeter dik en de paal in of langs een sloot zetten, of bij een plas-dras. Alle specificaties vind je in het Protocol Scholeksternesten op broedplatforms.

Meer info?
Lees het protocol

▲ Figuur 2. Verschil in a) nestsucces*, b) aantal uitgekomen eieren per gestart nest* en c) aantal uitgekomen eieren per succesvol nest, tussen grondbroedende en op broedplatforms broedende Scholeksters in 2023-2024. * = Significant verschil tussen grondbroeders en broedplatforms voor dit kenmerk.

Hoger nestsucces en meer uitgekomen eieren

Het is belangrijk om te beseffen dat een broedplatform alleen bescherming biedt tijdens de nestfase van de Scholekster. Zodra de eieren uitkomen, verlaten de kuikens het platform meestal binnen één à twee dagen. Aanwezigheid van geschikt kuikenhabitat op het moment dat de eieren uitkomen is dus een vereiste. Tijdens het Jaar van de Scholekster bleek het nestsucces op broedplatforms hoog; ongeveer 85 procent van de nesten bracht ten minste één ei voort dat uitkwam. Echter, door verschillen in de manier waarop nestsucces was berekend, kon dit resultaat nog niet rechtstreeks worden vergeleken met het nestsucces van grondbroedende Scholeksters.

In het najaar van 2024 – met een extra broedseizoen aan gegevens – zijn de nestkaarten verzameld van zowel Scholeksters op broedplatforms (126 in totaal) als van grondbroedende soortgenoten binnen een straal van één kilometer van een broedplatform (859 in totaal). Zodoende kon via de *Mayfield*-methode, die rekening houdt met de dagelijkse overlevingskans van nesten, het nestsucces worden bepaald en vergeleken. Daaruit bleek dat het nestsucces op broedplatforms significant hoger ligt dan bij grondbroedende Scholeksters (figuur 2a). Ook het aantal uitgekomen eieren per gestart nest was hoger (figuur 2b). Het aantal uitgekomen eieren per succesvol nest liet dezelfde trend zien, al was dat verschil niet significant (figuur 2c). Scholeksters die op een broedplatform broeden, hebben dus meer kans om hun nest succesvol uit te broeden. Bovendien komen er gemiddeld meer eieren uit dan bij grondbroedende Scholeksters. Als de kuikenoverleving vervolgens vergelijkbaar is, kan dat resulteren in een verhoogd broedsucces.

Meer nestkaarten gewenst!

Broedplatforms lijken dus een effectieve manier om het nestsucces van de Scholekster te vergroten. Dat vertaalt zich echter alleen in een hoger broedsucces wanneer er ook geschikt kuikenhabitat aanwezig is. Zonder voldoende dekking en voedsel voor opgroeiende kuikens is het niet aan te raden om een broedplatform te plaatsen. Een broedplatform is op zichzelf namelijk geen oplossing, maar eerder een bouwsteen binnen een breder pakket aan maatregelen om de omgeving scholekstervriendelijk te krijgen.

Omdat de broedplatforms als beschermingsmaatregel nog relatief nieuw zijn en bovenstaande analyse is uitgevoerd op basis van twee broedseizoenen, is het interessant om meer informatie te verzamelen verspreid over meerdere jaren. Daarom is iedere ingevoerde nestkaart van waarde. Via 'Kunstnest' in AviNest of 'Balkon Scholekster' in de Boerenlandvogelmonitor kunnen nesten op broedplatforms worden gevolgd. Met die gegevens kan worden onderzocht of de effectiviteit van broedplatforms stabiel blijft over de jaren, toeneemt of juist afneemt. Ken jij een broedplatform in de buurt, of heb je er zelf een geplaatst? Dan kun je een belangrijke bijdrage leveren aan het vervolgonderzoek. Hoe meer gegevens beschikbaar komen, hoe beter we kunnen beoordelen welke rol broedplatforms kunnen spelen in het herstel van de Scholekster.

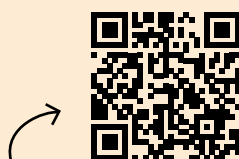
— Thijs Glastra

De broedplatforms voor Scholeksters zijn onderdeel van een samenwerkingsproject van Sovon Vogelonderzoek Nederland en Vogelbescherming Nederland, gericht op het verbeteren van het broedsucces van deze weidevogel.

Meer van dit soort artikelen lezen? Word lid van Sovon!

Dit artikel verscheen in Sovon-nieuws. Sovon geeft vier maal per jaar Sovon-nieuws uit. Het blad vormt een belangrijk medium waarmee we onze leden voorzien van onder andere verenigingsnieuws, eerste resultaten uit de projecten en nieuwe publicaties. Leden van Sovon krijgen Sovon-nieuws automatisch thuisgestuurd.

Lees meer over Sovon-nieuws
op sovon.nl/sovon-nieuws

